

УДК [338.43.02:316.343.37] (477)

JEL Classification: O18; O38

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002020>

**О.М. БОРОДІНА, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України**

Убезпечення сільського способу життя: європейська політика, орієнтири для України

Мета статті - здійснити науково-прикладний аналіз сутності європейської політики забезпечення сільської місцевості (*rural proofing policy*) та механізмів її реалізації для привернення уваги в Україні до цієї міждисциплінарної проблеми, суспільного усвідомлення її значення та розробити пропозиції щодо можливостей адаптації європейських підходів до врахування специфіки сільського способу життя в умовах сучасних реформ, зокрема адміністративно-територіального устрою та децентралізації влади.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано загальні й спеціальні методи наукового пізнання: системний підхід і системний аналіз (при визначенні концептуальних засад та сутності європейської політики забезпечення сільської місцевості); історично-логічний метод (при дослідженні становлення і розвитку процесів забезпечення сільської місцевості у діяльності європейських урядових структур); інституціональний аналіз (при дослідженні організаційно-економічного механізму здійснення адаптації національної та галузевої політик до потреб сільського розвитку); аналіз і синтез (при розробці пропозицій щодо запровадження європейських підходів для вітчизняної науки та практики на основі винесених уроків); графічний метод (для відображення етапності процесу перевірки секторальної політики на відповідність умовам сільського життя); монографічний (при оцінюванні результатів адаптації секторальних політик відповідно до потреб сільських громад).

Результати дослідження. Узагальнено науково-прикладні засади становлення та розвитку європейської політики забезпечення сільської місцевості й обґрунтовано основні підходи до запровадження в Україні механізмів збереження припад сільського способу життя, які гарантують врахування сільської специфіки в межах діючої національної та секторальної політик у контексті задоволення потреб та інтересів сільських спільнот і сільського бізнесу в умовах віддаленості послуг від їх споживачів та розпорошеності сільського населення.

Елементи наукової новизни. З урахуванням вітчизняних потреб розкрито концептуальні засади політики забезпечення сільського способу життя, сутність, організаційно-економічні механізми та наслідки її реалізації.

Практична значущість полягає у можливості системного удосконалення державного регулювання процесів сільського розвитку в Україні на основі європейської інноваційної політичної практики збереження сільського способу життя. Рис.: 2. Бібліогр.: 14.

Ключові слова: політика забезпечення сільської місцевості; спільна аграрна політика ЄС; інклюзивний сільський розвиток; політика сільського розвитку; адаптація політики.

Бородіна Олена Миколаївна - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу економіки і політики аграрних перетворень, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26)
E-mail: olena.borodina@gmail.com
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9937-5907>

Постановка проблеми. У процесі сучасної адміністративно-територіальної реформи в Україні запроваджуються новий територіальний устрій та нові принципи організації влади. Головна новація полягає в тому, що скасовується районний поділ країни. Замість кількох десятків районів в області створюватиметься 4-6 повітів. Нижча від повіту адміністративна одиниця - об'єднана територіальна громада (скорочено - ОТГ), яка становить собою об'єднання низки сіл,

селищ або міст. Саме на рівень ОТГ, яка має свої органи самоврядування, передаються функції колишніх районних центрів із надання послуг населенню. Таким чином зараз в Україні «громадою» називають частину території держави - адміністративно-територіальну одиницю низового рівня.

Термін «громада» зазвичай вживається не для просторових характеристик, а, швидше, для означення людських спільнот. Громада у контексті сільського розвитку означає спільність людей, яка характеризується трьома ознаками: (i) спільністю проживання на певній території; (ii) наявністю

формальних чи неформальних інституційних утворень, які забезпечують регулярну взаємодію між жителями для реалізації та відстоювання спільних інтересів; (iii) стійкою взаємодією між мешканцями з питань, що стосуються їхніх спільних інтересів. Отже, квінтесенцією поняття «грумада» є компоненти «людська спільнота» та «взаємодія», а не територія, хоча територіальна локалізація зазначених компонентів обов'язкова. Сільська громада - це жителі одного села, які мають спільні інтереси, що визначаються їх місцем проживання і реалізуються ними відповідно до власних потреб (економічних, соціальних, інституційних, екологічних тощо). Політика убезпечення сільського способу життя опікується саме життєдіяльністю сільських громад, які входять до складу ОТГ. Для реалізації мети цього дослідження й для запобігання термінологічним непорозумінням тут буде використано термін «сільські спільноти», який за своєю суттю відображає поняття сільська громада (грумада у цьому контексті - це не об'єднана територіальна громада як адміністративно-територіальна одиниця)¹.

Розвитком потенціалу сільських спільнот та їх адаптацією до складних процесів перерозподілу ресурсів сільських територій, запобіганням вилученню та визискуванню земельних й інших природних ресурсів великим капіталом, розширенням сфер прикладання праці на селі та засобів існування сільського населення опікується державна політика сільського розвитку. В Україні, на жаль, така політика поки що не сформована.

Натомість у Європейському Союзі політична практика сільського розвитку набула поширення ще у 80-ті роки. Тоді спільна аграрна політика Європейського Союзу (САП ЄС) зазнала кардинальних змін, а саме - зміцнення та посилення заходів, спрямованих на розвиток сільських територій за рахунок скорочення заходів з підтримки ринків і цін на сільськогосподарську продукцію. Цими змінами було закладено основи зміцнення і посилення потенціалу політики сільського розвитку, що означало зростання

фінансової підтримки та вибір її напрямів і цільових інструментів, здатних найбільшою мірою впливати на фермерів і сільські спільноти, які найбільше потребують такої підтримки. Так суттєво усувалися диспропорції і викривлення у розподілі коштів державної підтримки, що були характерними для політики підтримки цін. Поряд із цим запроваджувалися нові інструменти впливу на посилення ролі органів місцевого самоврядування як учасників державної політики, оскільки заходи сільського розвитку набагато ближчі до потреб і активної ролі місцевих органів влади, ніж політика регулювання ринків, яка в усіх країнах-членах ЄС здійснюється центральними адміністративно-бюрократичними органами.

Перехід до політики сільського розвитку став не тільки одним із ключових моментів змін у європейській аграрній політиці, а й одним із найбільш суперечливих і конфліктних заходів реформи САП ЄС. Наразі політика сільського розвитку продовжує залишатися найбільш актуальною темою в дебатах з прийняття бюджету ЄС та при регулюванні державної політики в Європі у цілому. Як правило, у ході чергових дебатів щодо формування бюджету нового програмного періоду найбільш впливові його учасники стверджують, що нібито хочуть посилити потенціал політики сільського розвитку. Проте в реальності ці заяви залишаються для основних дійових осіб лише декларуванням загальних принципів, а практична реалізація заходів політики сільського розвитку є неадекватною. Разом із тим, хоча ця політика зустрічає багато критики, вона все ж поступово поширюється, в тому числі й у формі різних нових підходів [14].

В останні два десятиріччя у ЄС спостерігається суттєве зниження аграрного домінування на сільських територіях та зменшення сільськогосподарської гегемонії в багатьох сільських регіонах. У політичні пріоритети поступово імплементується усвідомлення європейською спільнотою того факту, що сільська місцевість має унікальні принади і не може бути «монополією» аграрного бізнесу. У зв'язку з цим поступово актуалізувалася проблема неоднорідності сільської місцевості в частині її зв'язку із сільським господарством та перевагами для інших видів діяльності, актуалізується потреба розробки регіональної диференційованої політики сільського розвитку [5]. Ці кардинальні

¹ Детальніше про це див.: Теорія, політика та практика сільського розвитку : монографія / за ред. О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2010. 376 с.; Політика сільського розвитку на базі громад в Україні : наукова доповідь / за ред. О. М. Бородіної, І. В. Прокопи, О. Л. Попової; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2015. 70 с.; Бородіна О. та Прокопа І. Місцеве самоврядування: вивихи реформ». *Дзеркало тижня*. № 21. 13.06.2014.

зрушення зумовлюють певні зміни у фокусі уваги політиків, сприяють виокремленню сільського розвитку як політичного пріоритету, стимулюють реалізацію політики сільського мейнстрімінгу (селоцентризму) у межах загальної політики економічного розвитку європейських країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початку 2000-х років новий організаційно-економічний механізм імплементації сільського мейнстрімінгу запроваджувався у діяльність урядових органів Великої Британії. Для цього була опрацьована концепція та розроблена процедура адаптації державної політики соціально-економічного розвитку країни до потреб сільських спільнот - *rural proofing policy*, яку за її сутністю можна інтерпретувати українською мовою як «політику забезпечення сільської місцевості/сільського способу життя». У міжнародному науковому співтоваристві найбільш відомими дослідниками цієї проблеми є: Sally Shortall [12] (Університет Квінс, Белфаст), Jane Atterton [4] (Шотландський сільськогосподарський коледж), Egin Sherry [12] (Інституту агропродовольчих та біологічних наук, Белфаст), Eldin Fahmy, Sarah Semlyn та Dave Gordon [1] з Брістольського університету, Margaret Alston [11] (Монаш університет, Австралія) та ін. Нині до розробки та впровадження політики забезпечення сільської місцевості долучаються й інші країни-члени ЄС, Канада, США, Нова Зеландія, країни Скандинавії.

Мета статті - здійснити науково-прикладний аналіз сутності європейської політики забезпечення сільської місцевості (*rural proofing policy*) та механізмів її реалізації для привернення уваги в Україні до цієї міждисциплінарної проблеми, суспільного усвідомлення її значення та розробити пропозиції щодо можливостей адаптації європейських підходів до врахування специфіки сільського способу життя в умовах сучасних реформ, зокрема адміністративно-територіального устрою та децентралізації влади.

Виклад основних результатів дослідження.

Концептуальні засади політики забезпечення сільської місцевості. Концепція забезпечення сільського способу життя у Великобританії виникла в середині 1990-х років, а офіційне визнання отримала у 2000 р. в рамках Сільської Білої Книги [9], в якій бу-

ло задеклароване «чітке й довгострокове» формальне зобов'язання уряду здійснювати систематичні процедури щодо врахування специфіки розвитку сільських територій та їх потреб у всіх програмах та ініціативах як на національному, так і на регіональному рівнях. У 2012 р. положення цієї політики стали фундаментальним конструктом Декларації з політики сільського розвитку.

У Британській Зеленій Книзі забезпечення сільської місцевості розглядається як обов'язковий елемент оцінки ефективності функціонування окремих міністерств та аналізу результатів реалізації національної політики в цілому [13].

Міністерство з довілля, продовольства та сільського розвитку Великобританії дає таке визначення терміну *rural proofing policy*: «процес, що гарантує врахування специфіки сільських територій² в рамках діючої політики, внесення за необхідності відповідних змін для максимального забезпечення сільських спільнот суспільними послугами на основі принципу справедливості» [10]. По суті це зобов'язання уряду переглянути й оцінити політику розвитку держави щодо гарантування того, що вона не завдасть шкоди сільській місцевості. Справедливість у цьому контексті розглядається не як рівність, а як пропорційність, яка враховує специфіку сільської місцевості на постійній основі (циклічність політичного процесу, рис.1), що закріплюється в офіційних документах, які ідентифікують сільські території за конкретними критеріями.

Метою забезпечення села виступає задоволення потреб сільських спільнот і захист інтересів сільського бізнесу (*не великого агробізнесу!* - прим. автора) при реалізації політики в різних сферах життєзабезпечення, врахування специфіки соціально-економічних умов, викликаних віддаленістю населення та його соціальною ізоляцією [7].

² За визначенням Організації економічного співробітництва і розвитку, сільські території охоплюють населення, землю та інші ресурси відкритого ландшафту й дрібних поселень поза межами безпосередніх економічних сфер впливу великих міських центрів. Вони характеризуються вузькими взаємозв'язками галузей і низькою щільністю населення, переважно сільськогосподарською зайнятістю, нижчим рівнем соціально-економічного розвитку, невеликим набором видів трудової діяльності, значною професійною і соціальною однорідністю населення та його територіальною дисперсією.

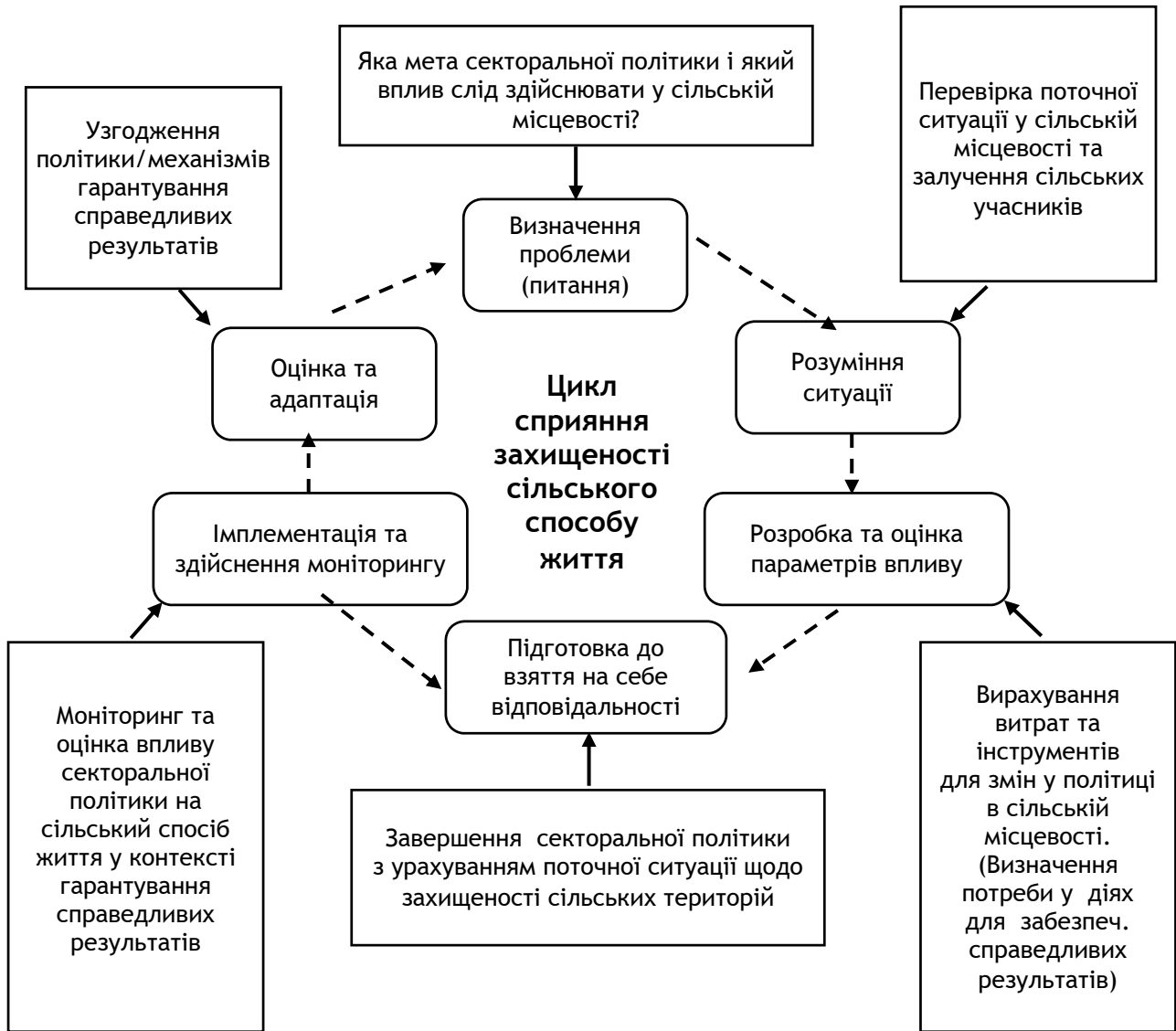

Рис. 1. Циклічність процесу сприяння політичному забезпеченню сільського способу життя

Джерело: Адаптовано автором з [3].

В основі заходів реалізації політики забезпечення села знаходиться систематичне врахування особливостей сільських територій під час розробки та реалізації політичних положень і планових документів; інтеграція сільської місцевості в політику національного рівня та опрацювання окремої політики сільського розвитку; визначення відповідального органу за проведення моніторингу адаптаційного процесу до сільських потреб та координацію діяльності причетних інституцій; законодавче забезпечення імперативного характеру відповідних заходів і розробка технічного керівництва щодо їх реалізації; обов'язкове виконання процедури адаптації в частині фінансового забезпечення з метою сприяння коригуванню діючої політики відповідно до специфіки сільських територій.

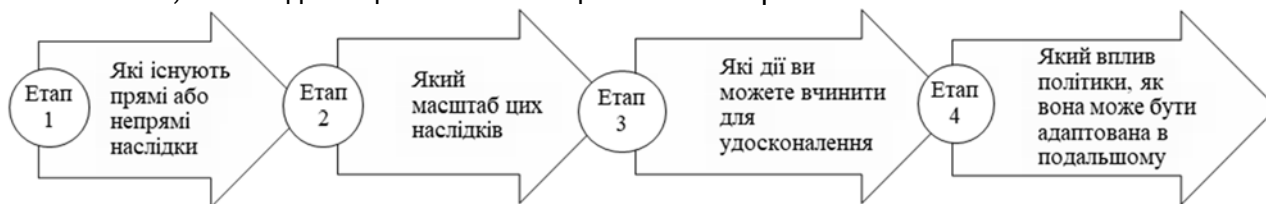
Політика забезпечення сільського способу життя - це визнання необхідності пошуку найприйнятніших способів реалізації політики у сільській місцевості, оскільки секторальні політики на сільських територіях розробляються та реалізуються зовсім іншим чином порівняно з міськими територіями. Подолати небажані наслідки політики в сільській місцевості можливо шляхом розробки та надання справедливих рішень.

Подібні підходи до політики забезпечення села характерні, головним чином, для Великобританії. Вони були підтримані іншими країнами Європи та світу, такими як Швеція, Канада, Нова Зеландія, Австралія, Північна Ірландія тощо. Для більшості цих країн політика забезпечення села перебуває на стадії становлення та пошуку найефективніших рішень. Лише у Великій Британії існує давно

усталена традиція та практика політичного захисту сільського способу життя на всіх рівнях. Північна Ірландія унікальна тим, що вперше прийняла «Закон про сільські потреби» (Rural Needs Act, 2016)³, встановивши для усіх державних органів обов'язковість врахування специфіки сільської місцевості при розробці та прийнятті рішень. Цей новий юридичний обов'язок посилює процес, який певною мірою реалізується в країні з 2002 р.

Механізми реалізації політики забезпечення села. Процес забезпечення сільського способу життя передбачає здійснення систематичного відслідковування результатів реалізації чинних політичних заходів національної і будь-якої галузевої політики (транспортної, інфраструктурної, освітньої тощо) на сільських територіях з урахуванням їх неоднорідності й відповідності потребам сільського розвитку; аналіз потенціалу наслідків цих політичних заходів; опрацювання шляхів коригування політики; здійснення компенсації результатів її негативного впливу на сільські спільноти.

Найбільш ефективним механізмом слід вважати той, коли адаптація загальнонаціо-

Рис. 2. Етапи визначення відповідності секторальної політики цілям сільського розвитку

Джерело: Побудовано автором з використанням [8].

Для запуску процесу практичного оцінювання впливу секторальних політик на сільські спільноти та їх життєзабезпечення за представленою схемою розроблено спеціальне Керівництво для урядовців «Rural proofing: Practical guidance to assess impacts of policies on rural areas» [8], окремі розділи якого надають детальну інформацію про те, як відповідати на кожне з чотирьох запитань на конкретному етапі оцінювання. Хоча документ не охоплює всіх можливих наслідків впливу на сільську місцевість, він надає рамки проблемних наслідків, які слід враховувати, щоб гарантувати, що національна/секторальна політика була належним

нальної і галузевої політик до потреб сільського розвитку розпочинається на ранній стадії розробки й продовжується після оцінювання політики та після її впровадження. Адаптація галузевої політики до потреб сільського розвитку може також проводитися й на будь-якій стадії життєвого циклу цієї політики чи її окремого проекту: на етапі встановлення стратегічних пріоритетів, концептуалізації, планування проектної діяльності, реалізації відповідних заходів тощо. Її ключовою вимогою виступає можливість внесення корективів, що передбачає опрацювання механізму відновлення дискусії щодо шляхів впровадження політичних положень і, за необхідності, оптимізації прийнятих рішень. Цей механізм не повинен бути складним, оскільки його слід вбудувати в будь-який процес консультацій та розробки політики.

На рис. 2 представлено процес перевірки секторальної політики на відповідність умовам сільського життя, що охоплює чотири ключові етапи, у процесі реалізації яких треба дати відповіді на конкретно визначений перелік питань.

чином перевірена на відповідність потребам сільських спільнот.

Загальний організаційно-економічний механізм проведення адаптації галузевої політики до потреб сільського розвитку включає реалізацію відповідних заходів на трьох окремих рівнях [7]:

Рівень 1 - адаптація організаційної інфраструктури передбачає підвищення обізнаності сільського населення щодо необхідності адаптації політики на локальному рівні шляхом організації навчальних семінарів або поширення інформаційних матеріалів; організацію навчання представників сільських спільнот навичкам формування та аналізу баз даних, необхідних для здійснення адаптації будь-якої стратегії, політики, програми, діяльності тощо; забезпечення пропорційного представництва - формування наглядової ради або консультативної

³ Rural Needs Act (Northern Ireland) 2016
<https://www.legislation.gov.uk/ni/2016/19/section/1>.

групи з представників як сільських, так і міських поселень пропорційно до кількості відповідного населення або гостроти проблеми, що вирішується, з метою комплексного забезпечення потреб селян; проведення аналізу кошторисної документації з метою визначення відсотка витрат на задоволення потреб сільського та міського населення, або визначення частки поточного бюджету, спрямованого на конкретні сільські проєкти (що базуються в сільській місцевості та/або здебільшого націлені на задоволення потреб сільських жителів). Заходи першого рівня сприяють оцінюванню діючої політики на локальному рівні визначенню ступеня її націленості на розвиток сільських спільнот.

Рівень 2 - адаптація стратегічних пріоритетів щодо забезпечення сільсько-го розвитку передбачає виокремлення потреб сільського населення та оцінку якості їх задоволення порівняно з міським населенням. Деякі з цих потреб загальні й очевидні: так, прагнення більшості сільських та міських громад значною мірою збігаються, тому потреби, визначені для регіону в цілому, будуть актуальні для обох типів спільнот. Разом із тим жителі сільських поселень загалом надзвичайно гостро відчують незадовільний рівень їх обслуговування через низьку якість послуг, що надаються, та їх просторову, часову й фінансову недоступність.

Поряд із цим існує низка вимог, специфічних для кожної конкретної сільської місцевості. Відтак організації, яка здійснює адаптацію галузевої політики до потреб розвитку сільської місцевості, важливо забезпечити чітке розуміння її особливостей (географічних, соціально-економічних, демографічних тощо) та своєрідність потреб сільських спільнот. Такі потреби можуть мати як загальний (як-от – потреба в підтримці сільських підприємців), так і спеціальний характер (забезпечення зайнятості батьків/матерів-одиноків, що проживають у сільській місцевості та не мають транспортних засобів тощо);

Рівень 3 - адаптація окремих заходів (операційних проєктів) полягає у дослідженні потенційного впливу реалізації окремих заходів на розвиток сільських спільнот, що дозволяє оцінити отриманий результат та спрогнозувати ефективність впровадження нових проєктів.

Роль відповідальної інституції за проведення такої адаптації та моніторинг її результатів на території Великобританії відведена Міністерству довкілля, продовольства та сільського розвитку (МДПРС). До переліку його функціональних обов'язків у сфері забезпечення сільського способу життя входить:

- аналіз інформації урядових відомств та представництв щодо реалізації засад політики забезпечення сільської місцевості;

- опрацювання рекомендацій із впровадження пілотних проєктів, програм, політичних положень у сфері забезпечення села;

- розробка цільових показників і систем моніторингу впровадження ключових програм з метою оцінки наслідків їх реалізації в сільській місцевості;

- забезпечення підвищення кваліфікації урядовців шляхом проведення професійних тренінгів і стажувань задля подальшої розробки якісної та ефективної політики сільського розвитку;

- сприяння у налагодженні тісної співпраці урядових представництв із відповідними регіональними організаціями з метою реалізації положень політики сільського розвитку та забезпечення скоординованого підходу до збору та обміну інформацією тощо.

Відповідальність за забезпечення сільського способу життя шляхом адаптації секторальних політик до потреб сільського населення на державному рівні несуть політики, що проєктують, розробляють, реалізують та здійснюють оцінювання реалізації політичних рішень у межах своїх міністерств. Для цього вони повинні мати відповідні знання, інформацію та, головне, бути здатними передбачати ймовірні наслідки впровадження окремих положень політики та мати змогу консультуватися консультаціями контактних осіб від міністерств та відповідальних установ.

На регіональному рівні роль місцевої влади в адаптації всієї сільської політики полягає в тому, щоб упевнитись у доцільності її реалізації на рівні сільських спільнот та у встановленні зворотного зв'язку з органами регіонального управління.

Представники органів місцевого самоврядування у процесі реалізації положень політики забезпечення сільського способу життя здійснюють збір відгуків місцевих сільських жителів щодо впливу відповідних політичних заходів на розвиток їхніх поселень та спільноти в цілому.

У Великобританії у 2005 р. було розроблено керівництво для працівників органів місцевого самоврядування для визначення ролі місцевої влади у забезпеченні досягнення цілей політики сільського розвитку у своїх громадах. За результатами використання цих методичних матеріалів виявлено низку об'єктивних обмежень у проведенні адаптації, незрозумілість інструкцій та процедур, що зумовило їх перегляд та оновлення в подальшому, а також підведено пев-

ні підсумки. Політичні процеси у цій сфері постійно розвиваються та удосконалюються.

Протягом останніх років були досягнуті позитивні зрушення у процесах адаптації секторальних політик до потреб сільських спільнот: проблеми сільського способу життя стають дедалі частіше предметом обговорення, а селоцентризм - невід'ємною частиною розробки політики ряду міністерств (вставка).

Вставка

Кейс стаді - Міністерство з питань енергетики та змін клімату (МЕЗК) співпрацювало з Відділом політики розвитку сільських громад МДПРС упродовж розробки «Зеленої ініціативи». Прикладом ефективної перевірки політики сільського розвитку стало визначення потенціалу зменшення викидів вуглецю ізольованими твердими стінами будинків, поширеними у сільській місцевості, включене в Зобов'язання енергетичних компаній (ЗЕК). З метою збереження ресурсів неприбуткових громад МЕЗК розробило територіальний елемент ЗЕК з індексом множинної депривації (ІМД) для ідентифікації громад. Проте ІМД працює переважно з великими масивами інформації, відтак схильний пропускати менші, але не менш знедолені осередки бідності, що мають місце в сільських поселеннях. У цьому контексті МЕЗК розробило нову умову, згідно з якою 28,5 млн фунтів стерлінгів (15% від загального територіального проєкту) має надаватися в розпорядження сільським домогосподарствам.

Кейс стаді - Міністерство з питань бізнесу, інновацій, та кваліфікації (МБІК). Використовуючи щорічний бюджет у 210 млн фунтів стерлінгів на проєкт «Громадське навчання в сільській місцевості», МБІК визнало, що в результаті реалізації проєкту вигоду отримували не тільки сільські учні, а й учні з міських поселень. У зв'язку з цим, разом із МДПРС, було проведено оцінювання політики міністерства за методикою *rural proofing policy* на предмет повноти врахування інтересів учнів із сільської місцевості та якості реалізації проєкту Громадського навчання на селі. В результаті дослідження було зібрано цінну інформацію щодо стану громадського навчання в сільських громадах та виділено низку ефективних практичних прикладів. У цьому контексті МБІК зобов'язалося реалізувати висновки, зроблені в результаті проведених досліджень, з метою повного врахування потреб учнів у сільській місцевості.

Джерело: Узагальнено автором з використанням [3]

Водночас виявлено і низку суттєвих перешкод, серед яких: недостатній ступінь інтеграції у діючі системи розробки та оцінки державної політики, низький рівень поінформованості та усвідомлення її значущості серед урядовців різних рівнів; необхідність активізації діяльності органів місцевої влади в рамках проведення адаптації, налагодження їх співпраці з урядовими інституціями з метою комплексного забезпечення реалізації потреб громад, щодо яких приймаються політичні рішення, брак ефективних механізмів виявлення передового досвіду та обміну ним; відсутність узгодженості функцій органів влади різних рівнів (та відповідного фінансового забезпечення) в процесі адаптації, заниження представниками

центральної влади її ролі, надання ними переваги застосуванню принципу локальної гнучкості під час реалізації будь-якої політики; неналаштованість систем моніторингу та звітності на оцінку й порівняння впливу реалізації політики на розвиток окремо сільських та міських територій тощо.

У 2018 р. Спеціальний Комітет палати лордів⁴ провів комплексне дослідження з оцінювання наслідків та результатів впровадження

⁴ The House of Lords Select Committee - Комітети Палати лордів вивчають державну політику, пропонують закони та напрями діяльності уряду. Комітети - невеликі групи членів (як правило, 12), які збираються поза палатою та призначені для розгляду конкретних напрямів політики. URL : <https://www.parliament.uk/business/lords/work-of-the-house-of-lords/lords-select-committees/>

rural proofing policy і дійшов висновку, що покладання відповідальності за координацію діяльності в реалізації політики забезпечення сільського способу життя на Міністерство з доквілля, продовольства та сільського розвитку Великобританії не забезпечує належної ефективності цієї роботи у національних масштабах, тому рекомендував зняти цю відповідальність з галузевого міністерства та передати її Кабінету міністрів.

Політика забезпечення села: уроки для України. Європейський досвід показує, що забезпечення сільського способу життя це надзвичайно важлива і водночас складна, багатовимірна проблема, яка вимагає міждисциплінарного вирішення на системній основі. «Діяльність уряду повинна здійснюватись в умовах постійної «прив'язки» національної політики до місцевих умов розвитку: окремо сільських і міських» [2].

В Україні наразі інституційне середовище для реалізації політики забезпечення сільського способу життя повністю непридатне. По-перше, у нас відсутній єдиний державний документ стратегічного спрямування, який чітко окреслює національні пріоритети у сфері аграрного і сільського розвитку. По-друге, в Україні сформувався аграрний устрій, який ґрунтується на економічному й політичному домінуванні та преференційному становищі агрохолдингових структур, які мають значну політичну, економічну та фінансову силу у прийнятті рішень. Тому мільйони селян економічно активного віку, зайняті у сімейних фермерських та особистих селянських господарствах, мікропідприємствах, зазнають постійної дискримінації у сфері формування аграрного законодавства та політики державної підтримки. По-третє, Україна, яка за оцінками ФАО, з найпотужнішим аграрним потенціалом у Європі, у 2019 р. відмовилася мати у структурі уряду окреме міністерство, яке б опікувалося проєктами країн за напрямом агропродовольчої⁵. По-четверте, наукові розробки, які адекватно й неупереджено відображають реальну економічну і соціальну роль різних типів виробників у сільськогосподарській системі та їхній вплив на розвиток сільської місцевості й добробут країни не беруться до уваги при

регулюванні їх діяльності засобами державної аграрної політики. По-п'яте, серед переважної більшості вітчизняних політиків і урядовців відсутнє притаманне європейцям розуміння особливостей сільських територій та усвідомлення вирішальної ролі сільського господарства і сільської місцевості для збереження нації, її здоров'я, добробуту прийдешніх і майбутніх поколінь тощо.

Ці та інші обставини призвели до того, що Україна, як зазначалося раніше, ще дотепер не має власної політики сільського розвитку. У кращому випадку суспільна думка у розумінні її сутності зводиться до того, що це те саме, що соціальний розвиток села/сільських територій (як патерналістський підхід), який потребує значних бюджетних ресурсів, яких у країні немає.

Тому першим кроком до забезпечення сільського способу життя в Україні є розробка й запровадження державної політики інклюзивного сільського розвитку та створення у складі уряду окремого міністерства сільських справ (далі - МСС), відповідально за розробку і реалізацію такої політики.

В основі розуміння сутності інклюзивного сільського розвитку знаходиться базовий принцип інклюзивності - «ніхто не має бути залишений без уваги». Такий розвиток передбачає розширення можливостей і збільшення спроможностей селян та сільських спільнот у підвищенні рівня та якості життя на основі інновацій, нових знань і навичок у використанні місцевих активів. Результатом інклюзивності політики сільського розвитку є створення сільським жителям умов для використання в господарській діяльності землі та інших місцевих ресурсів; адекватного розподілу результатів економічного зростання у сільському господарстві та інших галузях сільської економіки; участі у громадському й суспільному житті для згуртування громад і дотримання прав людини тощо. Цей розвиток веде до скорочення сільської бідності, подолання економічного, соціального та політичного вилучення людей, які мешкають у сільській місцевості.

При формуванні основних засад політики інклюзивного сільського розвитку слід змістити акценти від підходу щодо обмеженості бюджетних можливостей в Україні до аргументації та оцінки позитивного внеску сільських спільнот - економічного, екологічного та соціального - у загальний суспільний прогрес, який реально неможливо досягти

⁵ Постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2019 р. N 829 «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» Міністерство аграрної політики та продовольства було реорганізовано шляхом приєднання до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства.

без залучення потенціалу сільського населення і сільських територій. Необхідність отримання вигід від реалізації заходів, спрямованих на стимулювання інклюзивного сільського розвитку, досягається шляхом розкриття потенціалу сільської місцевості з точки зору місця накопичення творчих та дієвих активів (природних, виробничих, людських, соціальних тощо, пов'язаних не лише з первинним сільськогосподарським виробництвом), відсутність яких негативним чином позначиться на розвитку національного господарства⁶.

Така політика має бути ухвалена на рівні Кабінету Міністрів України. Це надасть належної значущості дотриманню її положень різними міністерствами і відомствами, а також зміцнить усвідомлення представниками уряду тези про те, що життєздатні сільські спільноти являють собою необхідне підґрунтя для успішного функціонування ОТГ та зростання продуктивності не тільки аграрного сектору, а й усієї сільської економіки, а відтак економіки країни. Це також буде сигналом і розумінням того, що уряд має намір співпрацювати з підприємствами агробізнесу, галузей переробної, деревообробної, будівельної, добувної промисловості й іншими індустріями в сільській місцевості з метою забезпечення ними підтримки та розвитку необхідної інфраструктури.

Політика забезпечення сільського способу життя, як складова політики інклюзивного сільського розвитку, виступає своєрідною стартовою позицією для установ, функціональним призначенням яких визначено підвищення добробуту населення країни та створення умов для реалізації їх соціального та економічного потенціалу. Впровадження означених політичних положень у сільській місцевості здійснюватиме істотний вплив на формування життєздатних та стійких сільських спільнот, що працюватимуть на рівні ОТГ.

Міністерство сільських справ спільно з представниками низки різних установ, ОТГ

та сільських спільнот має підготувати Керівництво з питань реалізації політики забезпечення села. Для набуття чинності воно затверджується постановою Уряду. Керівництво має за мету роз'яснення державним інституціям специфіки сільського способу життя та сприяння їм у використанні підходу «фокус на сільських спільнотах» для визначення характеру змін, виявлення непередбачуваних наслідків та встановлення синергетичного впливу впровадження секторальної політики, програм і регламентів на розвиток сільських спільнот та сільських населених пунктів. У Керівництві також має бути детально викладений процес адаптації секторальної політики відповідно до гарантування її справедливих результатів у сільській місцевості та надані деякі поради з налагодження плідної співпраці зі сільськими спільнотами з метою якісної імплементації політичних рішень та нівелювання можливого негативного впливу на сільський спосіб життя.

Забезпечення урядових структур, міністерств, агентств та департаментів довідниковими матеріалами з питань реалізації політики забезпечення села необхідне для розуміння ними, а також політичними аналітиками, особами, залученими до надання консультаційних послуг тощо, особливих характеристик сільських територій, наслідків прийняття політичних рішень та імплементації секторальних програм, специфіки функціонування сільських домогосподарств, малих і середніх фермерських господарств, сільських підприємств сімейного типу тощо.

Задля узгодження положень політики та урядових ініціатив з удосконалення процесу розробки й реалізації регуляторних механізмів для забезпечення сільського способу життя слід встановити новий формат взаємодії МСС з державним Казначейством. Така взаємодія повинна сприяти узгодженню політики забезпечення села й інших урядових ініціатив з метою удосконалення розробки, реалізації та підтримки високоякісних регуляторних систем, які оперативно реагують на зміни. МСС також на постійній основі братиме участь у реалізації адаптаційної політики й здійснюватиме підтримку інших міністерств і відомств шляхом розширення практичних можливостей налагодження співпраці аналітиків та представників різних організацій в сільській місцевості з метою забезпечення розуміння потреб і

⁶ Більш детально про інклюзивний сільський розвиток див.: Бородіна О. М., Прокопа І. В. Інклюзивний сільський розвиток : науковий дискурс. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 1. С. 70-85; Киричук С. В., Риковська О. В. Розподіл доходів у сільському господарстві в контексті інклюзивного розвитку. *Економіка АПК*. 2019. № 8. С. 36-49; Бородіна О. М., Прокопа І. В. Майбутнє сільського сектора України - від екстрактивного використання до інклюзивного розвитку. *Економіка України*. 2018. № 11-12. С. 104-121; Киричук С. В. Відродження сектору малих агровиробників на засадах інклюзивного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. С. 171-179.

природи сільських спільнот (інформація щодо розвитку малих і середніх господарств, агрохолдингів, сільських спільнот, неаграрних структур, аналіз, тематичні дослідження, візити тощо). МСС співпрацюватиме також з міністерствами та відомствами задля формування (оптимізації) інформаційної бази з метою забезпечення усвідомлення прагнень сільського населення та моніторингу добробуту сільських спільнот.

Моніторинг й оцінка ефективності реалізації керівних принципів та визначення потреби в допоміжних інструментах здійснюватиметься МСС у рамках звіту, який буде надаватися цим органом Кабінету Міністрів України раз у три роки. Трирічний термін дозволяє встановити ступінь імплементації положень адаптаційної політики в робочих процесах міністерств та відомств, визначити необхідність застосування додаткового інструментарію (як-от обов'язкова регулярна звітність їх перед Кабінетом Міністрів України). Оперативний моніторинг та оцінка здійснюватиметься на основі складання щорічних оглядів МСС і дотичних міністерств та відомств.

Враховуючи європейський досвід, для реалізації політики убезпечення села слід відмовитися від точкових програм розвитку сільських територій, які потребують значних фінансових ресурсів за суттєвої обмеженості позитивних результатів від їх реалізації у просторі й часі, на користь розробки ефективних довгострокових програм і систем розподілу фінансування для реалізації довгострокової системної державної політики розвитку сільських спільнот [6].

Особливої ваги нині набуває розробка та прийняття на законодавчому рівні методики визначення критеріїв віднесення територій до сільських/міських/проміжних, яка повинна забезпечити додаткові можливості для задоволення потреб сільського населення в межах компетенції органів місцевої влади на рівні ОТГ. Національні програми із сприяння секторальному розвитку можуть охоплювати у їх взаємодії як міські, так і сільські поселення й не враховувати специфіку сільських територій як таких. Крім того, деякі сільські території та окремі населені пункти вимагають реалізації спеціальних ініціатив через свою специфіку (розпорошеність, розмір, особливі екологічні або соціальні показники), що впливає на характер та ефективність впровадження економіч-

них заходів і на національному рівні. Поєднання в цьому контексті цільового фінансування з основним може використовуватись для створення узгодженої загальної програми заходів із розвитку сільських спільнот, що потребує якісно налагодженої співпраці органів влади усіх рівнів.

Очевидно, що скеровування фінансових ресурсів через адаптовані до сільських потреб секторальні програми розвитку стане найбільш ефективним шляхом забезпечення оптимізації системи обслуговування сільського населення та розвитку сільської економіки. В цьому контексті МСС слід буде плідно взаємодіяти з іншими міністерствами, відомствами і державними установами у напрямі забезпечення максимальної підтримки органів місцевої влади, діяльність яких слід постійно моніторити та оцінювати з точки зору комплексного задоволення потреб сільських спільнот у межах реалізації основних програм розвитку об'єднаних територіальних громад.

Разом із тим слід зважати, що профільне міністерство (МСС), як показує британський досвід реалізації політики убезпечення сільської місцевості, не може тільки власними силами забезпечити вирішення цієї важливої проблеми кардинально, оскільки вона може вирішуватись успішно тільки на національному рівні (на рівні Кабінету Міністрів України). Наразі на регіональному і місцевому рівнях є значна потреба у чіткому розподілі повноважень щодо проведення адаптації секторальних політик до умов розвитку сільських територій та залученні інституцій, причетних до цього процесу. Так, представникам агенцій з регіонального розвитку⁷ доцільно брати участь у здійсненні моніторингу та оцінки обсягів фінансування сільських поселень; обласні державні адміністрації повинні відігравати активну роль у загальній координації процесів, відстоюючи необхідність врахування специфіки сільських потреб серед інших організацій; сільські спільноти слід активніше долучати до розробки нових комплексних

⁷ 11 лютого 2016 р. уряд України схвалив постанову № 258 про агенції регіонального розвитку. Відповідно до неї кожен регіон має створити агенцію регіонального розвитку, як неприбуткову небюджетну установу, яка допомагає місцевій владі втілювати регіональну стратегію розвитку і здійснює заходи з її реалізації. Агенції є осередками співпраці між державним, приватним та громадським секторами. У постанові зазначено, що метою роботи агенцій є ефективна реалізація державної регіональної політики. Агенції працюють також як офіси з надання консультацій щодо підготовки та реалізації програм і проєктів регіонального розвитку та підвищення інвестиційної привабливості регіону.

програмних документів з метою забезпечення подальшого їх впливу на процес формування політики на регіональному та місцевому рівнях.

Висновки. Перехід САП ЄС до політики сільського розвитку став одним із ключових моментів змін в європейській аграрній політиці й найбільш конфліктним у її подальшому розвитку. Політика сільського розвитку залишається нині найбільш актуальною темою в дебатах при прийнятті бюджету ЄС. Європейське аграрне лобі, дбаючи насамперед про реалізацію бізнесових інтересів, гальмує нарощення потенціалу сільських спільнот, тому фінансування заходів політики сільського розвитку, за оцінками експертів, не завжди адекватне. Незважаючи на це, політика збереження європейського села поступово розвивається, удосконалюється, в тому числі на інноваційній основі. Великобританія першою запровадила нову тактику забезпечення сільського способу життя (*rural proofing policy*), оголосивши, що усі міністерства (урядові департаменти) повинні переглянути політичні пріоритети та повідомити про те, як їхня політика впливатиме на потреби сільських спільнот.

Убезпечення села - процес, що гарантує врахування специфіки сільських територій в межах діючої політики, внесення за необхідності відповідних змін, максимальне забезпечення сільських громад суспільними послугами на основі принципу справедливості. Метою політики забезпечення села є визначене задоволення (в межах реалізації секторальних політик у різних сферах) потреб та інтересів сільських громад і сільського бізнесу, врахування специфіки соціально-економічних умов, викликаних віддаленістю послуг від їх споживачів, розпорощеністю населення та його соціальною ізоляцією.

Інноваційний британський підхід щодо посилення уваги до наслідків і впливів різних секторальних і національних політик на сільське життя і сільських мешканців поширився на різні частини євро регіону. У 2016 р. ЄС підтримав політику забезпечення сільського способу життя та рекомендував країнам-членам запровадити перевірку національних політик для забезпечення сільських територій в межах усього Європейського Союзу. Зважаючи на декларування в україн-

ській політиці європейських цінностей і підходів, засади європейської політики забезпечення села слід імплементувати у вітчизняну науку і практику.

Запровадження в Україні політики сільського розвитку - це не ізольована сільська проблема. Стан сільської місцевості є наслідком більш масштабних соціально-економічних проблем, які повинні розглядатись урядом на рівні національної безпеки. У цьому контексті надзвичайно важливим видається забезпечення розуміння українськими урядовцями та політиками специфіки сільської місцевості, потреб її мешканців і пріоритетів сільського розвитку як на рівні діяльності уряду, так і на регіональному та локальному рівнях.

Започаткування в Україні наукових досліджень у сфері державного регулювання процесів забезпечення сільського способу життя вкрай необхідне з огляду на посилення агроцентризму в діяльності урядових і політичних кіл та поглиблення процесів формування об'єднаних територіальних громад, де інтереси сільської місцевості не розглядаються з погляду їх специфіки. Тут необхідне використання міждисциплінарного підходу до постановки і вирішення проблем забезпечення сільського способу життя. Такий підхід має об'єднати велике поле досліджень та інструментів аналізу, що вимагає тісної співпраці між аграрною економікою, політичними науками, економікою розвитку, соціологією та ін.

З метою імплементції наукових розробок і нових знань у політичні інтервенції і впровадження їх у практику державного управління важливо запровадити форми реального впливу на урядовців і адміністрації регіонів, які відповідатимуть за координацію й управління окремими секторальними напрямками політики забезпечення села. До цього процесу мають бути безпосередньо залучені виконавчі органи об'єднаних територіальних громад, оскільки моніторингова (дослідницька) діяльність у сфері сільського розвитку повинна здійснюватися не для місцевого рівня, а разом із місцевим рівнем.

Зважаючи на сучасні європейські науково-прикладні здобутки у сфері *rural proofing policy* - це перспективний напрям, за яким слід рухатися Україні зараз, і поглиблювати його в майбутньому молодими дослідниками.

Список бібліографічних посилань

1. *Eldin Fahmy, Sarah Cemlyn & Dave Gordon*. Rural proofing and best practice in neighborhood renewal, University of Bristol, November 2004. URL : https://www.researchgate.net/publication/228869709_Rural_proofing_and_best_practice_in_neighbourhood_renewal.
2. *Gardiner B.* The Government's rural policy: The way ahead. *Speech by Barry Gardiner MP for LGA Rural Commission*. London. 16 March 2007. URL : <http://www.defra.gov.uk/corporate/ministers/speeches/barry-gardiner/bg070316.htm>.
3. Guide to Rural Proofing. National guidelines URL : http://1stdirectory.co.uk/_assets/files_comp/0a76a183-dcbc-4a29-968a-0f7f1259bf37.pdf.
4. *Jane Atterton*. Rural Proofing in England: A Formal Commitment in Need of Review. URL : https://www.researchgate.net/publication/242118519_Rural_Proofing_in_England_A_Formal_Commitment_in_Need_of_Review.
5. *Janković D.* Territorial Approach to Regional Rural Development. 2012. URL : <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/143165/2/8%20EP%204%202012-9.pdf>.
6. *Lowe P. and Ward N.* Sustainable Rural Economies: Some Lessons from the English Experience. *Sustainable Development*. URL : http://www.researchgate.net/publication/227650717_Sustainable_rural_economies_Some_lessons_from_the_English_experience.
7. Policy briefing. Rural proofing. URL : <http://www.lgiu.org.uk/wp-content/uploads/2015/03/Rural-proofing.pdf>.
8. Rural proofing: Practical guidance to assess impacts of policies on rural areas, March 2017. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/600450/rural-proofing-guidance.pdf.
9. Rural White Paper - Our Countryside - The Future - A Fair Deal for Rural England (DEFRA). URL : <http://www.defra.gov.uk/rural/ruralwp/whitepaper/default.htm>.
10. Rural-Proofing for Health: Guidelines. URL : <http://www.rhap.org.za/wp-content/uploads/2015/02/2015-01-13-RHAP-Rural-Proofing-Guideline-A4-Email-1.pdf>.
11. *S. Shortall, M. Alston*. To rural proof or not to rural proof: a comparative analysis. *Polit. Pol.* 44. 2016. P. 35-55.
12. *Sally Shortall, Erin Sherry*. Rural Proofing in Northern Ireland: An overview and recommendations on guidance, implementation and governance. URL : <https://www.afbini.gov.uk/sites/afbini.gov.uk/files/publications/Rural%20Proofing%20in%20Northern%20Ireland%20an%20Overview%20and%20Recommendations%20Decem....pdf>.
13. The Green Book: appraisal and evaluation in central government. URL : <https://www.gov.uk/government/publications/the-green-book-appraisal-and-evaluation-in-central-government>.
14. *Франческо Мантино*. Сельское развитие в Европе: политика, институты и действующие лица на местах с 1970-х годов до наших дней. *Совместное издание Продовольственной и сельскохозяйственной организации ООН и Business Media of the Sole 24 Ore*. 2010. С. 10.

References

1. *Fahmy, E., Cemlyn, S., & Gordon, D.* (2004). *Rural proofing and best practice in neighborhood renewal*. University of Bristol. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/228869709_Rural_proofing_and_best_practice_in_neighbourhood_renewal [In English].
2. *Gardiner, B.* (2007). The Government's rural policy: The way ahead. *Speech by Barry Gardiner MP for LGA Rural Commission*. London. Retrieved from: <http://www.defra.gov.uk/corporate/ministers/speeches/barry-gardiner/bg070316.htm> [In English].
3. Guide to rural proofing. National guidelines. (2013). Retrieved from: https://1stdirectory.co.uk/_assets/files_comp/0a76a183-dcbc-4a29-968a-0f7f1259bf37.pdf [In English].
4. *Atterton, J.* (2008). Rural proofing in England: a formal commitment in need of review. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/242118519_Rural_Proofing_in_England_A_Formal_Commitment_in_Need_of_Review [In English].
5. *Janković, D.* (2012). Territorial approach to regional rural development. Retrieved from: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/143165/2/8%20EP%204%202012-9.pdf> [In English].
6. *Lowe, P. & Ward, N.* (2007). Sustainable rural economies: some lessons from the English experience. *Sustainable Development*. Retrieved from: http://www.researchgate.net/publication/227650717_Sustainable_rural_economies_Some_lessons_from_the_English_experience [In English].
7. Policy briefing. Rural proofing. (2015). Retrieved from: <http://www.lgiu.org.uk/wp-content/uploads/2015/03/Rural-proofing.pdf> [In English].
8. Rural proofing: Practical guidance to assess impacts of policies on rural areas. (2017). Retrieved from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/600450/rural-proofing-guidance.pdf [In English].
9. Rural white paper - Our countryside - The future - A fair deal for rural England (DEFRA). (2000). Retrieved from: http://www.defra.gov.uk/rural/rural_wp/whitepaper/default.htm [In English].
10. Rural-proofing for health: guidelines. (2015). Retrieved from: <http://www.rhap.org.za/wp-content/uploads/2015/02/2015-01-13-RHAP-Rural-Proofing-Guideline-A4-Email-1.pdf> [In English].
11. *Shortall, S. & Alston, M.* (2016). To rural proof or not to rural proof: a comparative analysis. *Polit. Pol.*, 44, pp. 35-55 [In English].
12. *Shortall, S. & Sherry, E.* (2016). *Rural proofing in Northern Ireland: An overview and recommendations on guidance, implementation and governance*. Retrieved from: <https://www.afbini.gov.uk/sites/afbini.gov.uk/files/publications/Rural%20Proofing%20in%20Northern%20Ireland%20an%20Overview%20and%20Recommendations%20Decem....pdf> [In English].
13. The green book: appraisal and evaluation in central government. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/the-green-book-appraisal-and-evaluation-in-central-government> [In English].
14. *Mantino, F.* (2010). Sel'skoe razvitie v Evrope: politika, instituty i dejstvujushhie lica na mestah s 1970-h godov do nashih dnei [Rural development in Europe: local policies, institutions and actors from the 1970s to the present]. *Sovmestnoe izdanie Prodovolstvennoj i selskohozjajstvennoj organizacii OON i Business Media of the Sole 24 Ore* [In Russian].

Borodina O.M. Rural proofing: the European policy and guidelines for Ukraine

The purpose of the article is a scientific and applied analysis of both the essence of the European rural proofing policy and the mechanisms of its implementation. The article aims to draw attention to this interdisciplinary problem, raise public awareness of its importance for Ukraine, and develop proposals to adapt the European approaches, taking into account the specifics of rural lifestyles and modern reforms in Ukraine, especially the decentralization of power and reform of the administrative and territorial organization.

Research methods. In the research process the following general and specific methods were used: the systematic approach and systematic analysis were used to define the conceptual base and essence of the European rural policy to secure rural areas; historical and logical methods were used to study the formation and development of the processes and approaches of European authorities and institutions to secure rural areas; institutional analysis was used to study the organizational and economic mechanisms to adjust the national and sectoral policies to the needs of rural development; methods of analysis and synthesis were used to summarize the lessons and develop proposals for implementing the European approaches into the national practice; the graphical method

was used to reflect the stages in evaluating the sectoral policy in terms of compliance with rural living conditions; the monographic method was used to evaluate the results of sectoral policies' adaptation to the needs of rural communities.

Research results. Author summarized the scientific and applied principles for the establishment and development of the European policies to protect rural areas and justified the basic approaches for implementing the mechanisms to protect the finer things of the rural way of life and lifestyles in Ukraine. Such approaches guarantee that rural specificities are taken into account and integrated within the framework of the relevant policies at the national and sectoral levels. It is relevant in context of meeting the needs and interests of rural communities and rural businesses, especially in conditions of the remoteness of services from their consumers and dispersion of the rural population.

Elements of scientific novelty. Taking into account the national specifics and needs, author revealed the nature and conceptual principles of the policy protecting the rural way of life and lifestyles, the organisational and economic mechanisms of the policy, and their consequences.

Practical significance. Systemic improvements of the state regulations and approach to rural development in Ukraine are possible if based on the European innovative approaches and political practices oriented on protecting rural lifestyles. Figs.: 2. Refs.: 14.

Keywords: rural proofing policy; common agricultural policy of the European Union; inclusive rural development; rural development policy; adaptation of policy.

Borodina Olena Mykolaivna - doctor of economic sciences, professor, corresponding member of NAS of Ukraine, head of the department of economics and policy of agrarian transformations, State Organization "Institute of the Economy and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine" (26, Panasa Myrnoho st., Kyiv)

E-mail: olena.borodina@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9937-5907>

Бородина Е.Н. *Защита сельского образа жизни: европейская политика, ориентиры для Украины*

Цель статьи - осуществить научно-прикладной анализ сущности европейской политики защиты сельской местности (rural proofing policy) и механизмов её реализации для привлечения внимания в Украине к этой междисциплинарной проблеме, общественного осознания её значения и разработать предложения о возможностях адаптации европейских подходов учитывая специфику сельского образа жизни в условиях современных реформ, в частности административно-территориального устройства и децентрализации власти.

Методика исследования. В процессе исследования использованы общие и специальные методы научного познания: системный подход и системный анализ (при определении концептуальных основ и сущности европейской политики защиты сельской местности); историко-логический метод (при исследовании становления и развития процессов защиты сельской местности в деятельности европейских правительственных структур); институциональный анализ (при исследовании организационно-экономического механизма осуществления адаптации национальной и отраслевой политик к нуждам сельского развития); анализ и синтез (при разработке предложений по внедрению европейских подходов для отечественной науки и практики на основе вынесенных уроков); графический метод (для отображения этапности процесса проверки секторальной политики на соответствие условиям сельской жизни); монографический (при оценке результатов адаптации секторальных политик в соответствии с потребностями сельских общин).

Результаты исследования. Обобщены научно-прикладные основы становления и развития европейской политики защиты сельской местности и обоснованы основные подходы к внедрению в Украине механизмов сохранения прелестей сельского образа жизни, которые гарантируют учет сельской специфики в рамках действующей национальной и секторальной политик в контексте удовлетворения потребностей и интересов сельских сообществ и сельского бизнеса в условиях удаленности услуг от их потребителей и дисперсии сельского населения.

Элементы научной новизны. С учетом отечественных потребностей раскрыты концептуальные основы политики защиты сельского образа жизни, сущность, организационно-экономические механизмы и последствия ее реализации.

Практическая значимость заключается в возможности системного усовершенствования государственного регулирования процессов сельского развития в Украине на основе европейской инновационной политической практики сохранения сельского образа жизни. Илл.: 2. Библиогр.: 14.

Ключевые слова: политика защиты сельской местности; общая аграрная политика ЕС; инклюзивное сельское развитие; политика сельского развития; адаптация политики.

Бородина Елена Николаевна - доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НАН Украины, заведующая отделом экономики и политики аграрных преобразований, Государственное учреждение «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины» (г. Киев, ул. Панаса Мирного, 26)

E-mail: olena.borodina@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9937-5907>

Стаття надійшла до редакції 03.02.2020 р.

Фахове рецензування: 14.02.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Бородіна О. М. Убезпечення сільського способу життя: європейська політика, орієнтири для України. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 20 – 32. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002020>

Borodina, O. M. (2020). Ubezpechennia silskoho sposobu zhyttia: yevropeiska polityka, oriientyry dlia Ukrainy [Rural proofing: the European policy and guidelines for Ukraine]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 20 – 32. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002020>

* * *